

## STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

**Autor pracy:** mgr Katarzyna Skalska

**Temat pracy:** Postrzeganie własnej autonomii a zasoby radzenia sobie u studentów z niepełnosprawnością ruchową

**Promotor pracy:** dr hab. Stanisława Byra, prof. UMCS

Rozprawa doktorska podejmuje problem autonomii studentów z niepełnosprawnością ruchową w kontekście radzenia sobie oraz jego wewnętrznych i zewnętrznych zasobów. Przyjęto w niej rozumienie autonomii jako decyzyjnej, wyrażającej się w zdolności do określania własnych planów i podejmowania w oparciu o nie decyzji, jak również autonomii wykonawczej definiowanej jako zdolność do działania (M. Cardol, B. A. de Jong, C. D. Ward, 2002, s. 972). Studenci z niepełnosprawnością ruchową subiektywnie oceniali własną autonomię i funkcjonowanie w zakresie uczestnictwa społecznego, dlatego analizie w zaprezentowanej pracy zostało poddane postrzeganie autonomii, które może różnić się od oceny specjalistów. Wpisuje się ono w subiektywną koncepcję niepełnosprawności opartą o wyobrażenia, wiedzę i odczucia badanych w zakresie własnej niepełnosprawności (G. Bręczewski, 2018, s. 29).

Studiowanie osób z niepełnosprawnością jest wciąż zjawiskiem nowym i jego analiza obejmuje zarówno aspekty związane z dostosowaniem uczelni wyższych, jak również psychospołecznego funkcjonowania studentów z niepełnosprawnością ruchową. Jednak badacze do tej pory nie skoncentrowali się wprost na autonomii studentów z niepełnosprawnością ruchową, choć w literaturze przedmiotu można znaleźć zagadnienia, które się z nią wiążą, np. podmiotowość studentów z niepełnosprawnością (A. Mikrut, 2013), samostanowienie i integracja społeczno-zawodowa (B. Szczupał, 2015), przygotowanie do samodzielności (K. Wojtanowicz, 2015), a także autonomia w kontekście uczenia się (D. Otapowicz, P. Goryń, M. Truszkowska, 2014). Dodatkowo studenci z niepełnosprawnością ruchową ciągle narażeni są na konfrontację z układem czynników środowiska życia, który może prowadzić do odczuwania stresu w fizycznym, psychicznym i społecznym funkcjonowaniu (M. Parchomiuk, 2010, s. 16), zaś nadmierna eksploatacja zasobów wewnętrznych i zewnętrznych może być przeszkodą w rozwinięciu ich poczucia autonomii.

Główny problem badawczy pracy dotyczy określenia zależności między postrzeganiem własnej autonomii a zasobami radzenia sobie u studentów z niepełnosprawnością ruchową. W celu poszerzenia wiedzy na temat postrzegania autonomii

i zasobów radzenia sobie u studentów z niepełnosprawnością ruchową, a także ich wzajemnych zależności zastosowano metodę sondażu diagnostycznego. Wykorzystano narzędzia badawcze spełniające kryterium trafności, rzetelności i obiektywności. Badania o charakterze ilościowym miały tę zaletę, że pozwoliły dotrzeć do studentów z niepełnosprawnością ruchową w różnych ośrodkach akademickich na terenie całego kraju. Badani studenci z niepełnosprawnością ruchową zostali podzieleni na dwie grupy: studentów z niepełnosprawnością wrodzoną i nabytą, co pozwoliło na dokładniejsze poznanie znaczenia rodzaju doświadczanej niepełnosprawności dla postrzegania autonomii, a także poziomu zasobów radzenia sobie. W badaniu wzięło udział 128 studentów z niepełnosprawnością ruchową, w tym 72 (56%) studentów z niepełnosprawnością od urodzenia i 56 studentów (44%) z niepełnosprawnością nabytą.

Praca składa się z ośmiu rozdziałów. Rozdział pierwszy dotyczy problematyki związanej ze studiowaniem osób z niepełnosprawnością. Studiowanie przypada na okres wczesnej dorosłości, dlatego przedstawiona została charakterystyka tego etapu rozwojowego, jako mającego znaczenie dla pełnienia roli studenta przez osoby z niepełnosprawnością ruchową. W rozdziale drugim została szczegółowo przeanalizowana autonomia w kontekście niepełnosprawności ruchowej. Analiza tego pojęcia w ujęciu różnych dyscyplin naukowych pozwala dostrzec jego interdyscyplinarny charakter, a także jego związek z pojęciami uniwersalnymi, takimi jak wolność i godność człowieka. W rozdziale trzecim została przedstawiona rola zasobów radzenia sobie w zachowaniu przez jednostkę dobrostanu, a także radzenia sobie ze stresem. Ze względu na cel badawczy pracy szczegółowej analizie zostały poddane zasoby radzenia sobie, które mogą sprzyjać postrzeganiu autonomii. Rozdział czwarty jest rozdziałem metodologicznym, zawierającym szczegółowe informacje dotyczące projektu badawczego: sformułowane problemy badawcze, przyjęte hipotezy, opis narzędzi badawczych, charakterystykę grupy badanych, a także opis przebiegu badań. Kolejne trzy rozdziały pracy są rozdziałami empirycznymi zawierającymi diagnozę w zakresie postrzegania autonomii, strategii i zasobów radzenia sobie badanych (rozdział piąty), analizę zależności pomiędzy postrzeganiem autonomii a zasobami radzenia sobie (rozdział szósty), diagnozę akceptacji niepełnosprawności u badanych studentów, jak również określenie jej związków z postrzeganiem autonomii i z zasobami radzenia sobie u badanych (rozdział siódmy). Ostatni rozdział pracy stanowi podsumowanie wyników badań, a także ich dyskusję z ustaleniami innych badaczy. Dokonano w nim odniesienia do przyjętych hipotez, opisano ograniczenia badań, a także implikacje poznawcze i praktyczne. W oparciu o wyniki badań

został zaproponowany model działań, którego zastosowanie może przyczynić się do rozwoju autonomii studentów z niepełnosprawnością ruchową w środowisku akademickim

Przeprowadzone analizy potwierdziły predykcijną wartość zarówno strategii radzenia sobie, jak i poszczególnych zasobów radzenia sobie. Uchwycone zależności pomiędzy zmienną w postaci postrzegania autonomii a zmiennymi niezależnymi w postaci radzenia sobie, oraz zasobami radzenia sobie cechowały się niskim dopasowaniem. Dlatego zmienne przyjęte do wyjaśnienia postrzegania autonomii tylko w ograniczonym zakresie potwierdziły ich powiązanie ze zmienną zależną. Przeprowadzone analizy wykazały również, że akceptacja niepełnosprawności różnicuje charakter zależności między zasobami radzenia sobie i postrzeganiem własnej autonomii u studentów z niepełnosprawnością ruchową. Uzyskane wyniki inspirują do kolejnych przedsięwzięć badawczych w tym obszarze problematycznym.

*Katarzyna Duda*